

Бюро з демократичних інститутів та прав людини

УКРАЇНА

ВИБОРИ ПРЕЗИДЕНТА

31 жовтня 2004 року

**ЗВІТ МІСІЇ ОБСЄ/БДПІЛ З ОЦІНКИ ПОТРЕБ
ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ ВІЗИТУ В УКРАЇНУ**

**Варшава
28 червня 2004 року**

ЗМІСТ

I.	ВСТУП.....	3
II.	СТИСЛИЙ ВИКЛАД.....	3
III.	ОТРИМАНІ ДАНІ.....	5
	A. Політичний контекст.....	5
	Б. Спостереження під час минулих виборів.....	6
	В. Правові засади.....	8
	Г. Адміністрування виборів.....	10
	Ґ. Засоби масової інформації.....	12
	Д. Міжнародні спостерігачі.....	14
IV.	ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ.....	15
	ДОДАТОК 1.....	16
	ДОДАТОК 2	18

УКРАЇНА

ВИБОРИ ПРЕЗИДЕНТА

31 жовтня 2004 року

Звіт Місії ОБСЄ/БДПЛ з оцінки потреб

I. ВСТУП

Бюро з демократичних інститутів та прав людини Організації з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ/БДПЛ) було організовано візит Місії з оцінки потреб (МОП) в Україну в період з 9 по 12 червня 2004 року. До складу МОП увійшли керівник відділу з виборчих питань ОБСЄ/БДПЛ Джеральд Мітчелл, Посол Герт Гінріх Аренс, призначений Головою майбутньої Місії зі спостереження за виборами (МСВ) ОБСЄ/БДПЛ, заступник керівника відділу з виборчих питань ОБСЄ/БДПЛ Ніколай Вулчанов та співробітник секретаріату Парламентської Асамблеї ОБСЄ Поль ЛеЖандр.

Мета візиту полягала в оцінці умов та рівня підготовки до запланованих на 31 жовтня 2004 року президентських виборів відповідно до зобов'язань ОБСЄ, а також висловленні побажань щодо формату Місії спостереження за виборами. Темою для обговорень були також нещодавні вибори мера в Мукачевому та проміжні вибори народного депутата в Одесі.

Делегація провела зустрічі в Києві з представниками органів державної влади, Центральної виборчої комісії, політичних партій, неурядових організацій та міжнародної спільноти (Додаток 1). Незважаючи на те, що короткий термін перебування МОП не дозволив зустрітися з широким колом представників засобів масової інформації в Україні, ОБСЄ/БДПЛ продовжує стежити за розвитком подій, пов'язаних з медіа, про що буде зазначено нижче.

ОБСЄ/БДПЛ висловлює подяку Міністерству закордонних справ України та Координатору проектів ОБСЄ в Україні за надану підтримку під час візиту делегації в Україну.

II. СТИСЛИЙ ВИКЛАД

Нещодавно Верховна Рада України більшістю голосів прийняла низку виборчих законів. Хоча деякі закони про вибори все ще потребують остаточного узгодження, нове виборче законодавство відображає кілька важливих рекомендацій МСВ ОБСЄ/БДПЛ щодо виборів Президента України 1999

року та виборів до Верховної Ради України 2002 року. Водночас деякі питання все ще залишаються невирішеними. Важливо, що за ініціативою парламентської більшості місцеві незалежні групи спостерігачів в останню мить було виключено з виборчого процесу. Це суперечить параграфу 8 Копенгагенського документу 1990 року. 18 березня 2004 року парламент призначив вибори Президента України на 31 жовтня 2004 року.

Очевидно, що нещодавні законодавчі зміни розглядалися фракцією парламентської більшості, яка підтримує діючого Президента України Леоніда Кучму, як частина ширшої законодавчої ініціативи, що включає внесення змін до Конституції з далекосяжними наслідками. Деякі опозиційні фракції, здається, сприйняли прийняття нового виборчого законодавства як сприятливу ініціативу для досягнення інших цілей, таких як запровадження пропорційної системи, що замінить існуючу змішану, або отримання інших політичних поступок від більшості.

Хоча офіційна підготовка до виборів розпочнеться тільки на початку липня, майбутні президентські вибори є ключовим для країни питанням. За словами багатьох співрозмовників, головними кандидатами можуть стати Прем'єр-міністр Віктор Янукович, якого підтримує парламентська більшість, та колишній Прем'єр-міністр Віктор Ющенко, лідер найбільшої опозиційної фракції "Наша Україна". Хоча діючий Президент Кучма заявив про свою неучасть у виборах, Конституційний Суд прийняв рішення про його право балотуватися.

Члени делегації почули про очікування, які ґрунтуються, крім інших міркувань, на громадських опитуваннях, що для визначення остаточного переможця, ймовірно, знадобиться повторне голосування. Як політики, так і представники громадських організацій поділяють занепокоєння щодо можливих маніпуляцій під час виборів, включаючи упереджене висвітлення в засобах масової інформації, втручання виконавчої влади, зловживання повноваженнями міліції та використання неточних списків виборців в корисних цілях. На підтвердження пригадувалися події, що вплинули на нещодавно проведені вибори мера в Мукачевому, та проміжні вибори в 136-му окрузі в Одесі.

В Україні функціонує низка електронних та друкованих засобів масової інформації, і медіа-плюралізм є очевидним. Під час зустрічей з представниками двох телевізійних каналів – Державним телеканалом УТ-1 та приватним телеканалом ICTV - зазначалося, що серйозних проблем щодо імплементації нового виборчого законодавства в цілому не очікується. Однак МОП отримала інформацію про занепокоєння стосовно питань, пов'язаних з можливими проблемами щодо свободи слова.

Попередні місії спостереження за виборами ОБСЄ/БДПЛ доповідали, що підготовка та проведення виборів в Україні не було виконано низку зобов'язань ОБСЄ. Були присутні два представники відділу з виборчих питань ОБСЄ/БДПЛ відвідала вибори мера в Мукачевому 18 квітня 2004 року та проміжні парламентські вибори в Одесі 30 травня 2004 року. Особливе занепокоєння викликали вибори в Мукачевому, під час яких представники БДПЛ стали свідками найбільш глибоких розривів в цілісності виборчого процесу.

МОП рекомендує утворити Місію спостереження за виборами (МСВ) для спостереження за майбутніми виборами президента України. ОБСЄ/БДПЛ виступає з проханням до держав-членів ОБСЄ відрядити 50 довгодовгових спостерігачів для моніторингу виборчого процесу в країні в період з 1 вересня до завершення виборів, а також 600 короткодовгових спостерігачів для спостереження за виборчим процесом у день виборів, включаючи голосування, підрахунок голосів та встановлення підсумків голосування в виборчих комісіях всіх рівнів.

III. ОТРИМАНІ ДАНІ

A. Політичний контекст

Відповідно до Конституції, яка набула чинності в 1996 році, Україна є президентською республікою. Діючий президент завершує свій другий п'ятирічний термін перебування на посаді та висловив рішення не балотуватися на третій термін. Конституційний Суд України прийняв рішення, що він може балотуватися на виборах на третій термін. На цей час громадське опитування в Україні свідчить про те, що потенційний кандидат в президенти Віктор Ющенко, лідер опозиційної парламентської фракції “Наша Україна” та колишній Прем'єр-міністр, має кращий рейтинг, ніж його очікуваний суперник від парламентської більшості – діючий Прем'єр-міністр Віктор Янукович.

Нещодавно парламентська більшість, підтримуючи президента, термін повноважень якого закінчується, ініціювала процес конституційної реформи, спрямований на зміну розподілу повноважень між виконавчою та законодавчою гілками влади. У рамках загального прагнення провести конституційну реформу Президент України нещодавно підписав новий закон України “Про вибори президента України” та закон України “Про вибори народних депутатів України.” На меті є зменшення президентських повноважень та передача значної їх частки законодавчому органу. Це, по суті, зміцнить в значній мірі роль Прем'єр-міністра, зменшуючи повноваження Президента.

Рада Європи та Європейський Союз відзначили, що така глибока конституційна реформа заслуговує на належний розгляд та потребує подальшого розвитку і громадської підтримки, та не повинна розглядатися в стислих часових рамках. Парламентська більшість доводила, що така реформа наблизить Україну до Європи, в той час як опозиція заявляла, що більшість намагається знайти альтернативні шляхи збереження влади.

Запропоновані зміни до Конституції щодо розподілу влади були прийняті в першому читанні в парламенті (було необхідно мінімум 300 голосів), але не пройшли під час другого читання, не набравши 12 голосів. Ці події разом з виборами мера в Мукачевому (див. нижче) здається вплинули на узгодженість позиції всередині більшості в парламенті. Однак не слід виключати можливість нової спроби розгляду питання щодо внесення змін до Конституції.

Під час спільного засідання з представниками усіх парламентських фракцій МОП встановила, що між прихильниками та опонентами діючого Президента Кучми існують значні розбіжності та недовіра щодо очікувань стосовно майбутніх виборів, зокрема стосовно помітної можливості справедливого процесу. Також чітко простежувалося розходження щодо того, чи існують компетентні громадські організації, які могли б виступити як місцеві незалежні спостерігачі в гідний довір'я спосіб.

Б. Спостереження за минулих виборів

В Україні проходили президентські вибори в 1999 році (два тури голосування) та парламентські вибори в 2002 році. ОБСЄ/БДПЛ спостерігала за обома виборами. Стосовно президентських виборів 1999 року вона дійшла висновку, що *“не було виконано значної частини зобов'язань ОБСЄ”*. Під час парламентських виборів 2002 року ОБСЄ/БДПЛ було відзначено, що *“хоча Україна повністю або частково виконала низку зобов'язань..., вона не змогла гарантувати рівного підходу, що є невід'ємною умовою забезпечення справедливості процесу... необхідні технічне вдосконалення для захисту таємності голосування та забезпечення належного та гідного процесу виборцям”*.

ОБСЄ/БДПЛ надіслало групу з двох осіб до Мукачєвого 17-19 квітня 2004 року на вибори мера в цьому місті на Південному заході України та в Одесу 29-31 травня 2004 року на проміжні парламентські вибори по 136-му виборчому округу. І ті, й інші вибори проходили відповідно до старого законодавства. Візити ОБСЄ/БДПЛ не були місіями спостереження як такі з огляду на обмежені рамки.

На виборчій дільниці у Мукачевому, яку відвідали представники ОБСЄ/БДПЛ, під час підрахунку голосів відбувся напад групи невідомих осіб, що завдало серйозної загрози безпеці, незважаючи на велику кількість присутніх міліціонерів на всіх виборчих дільницях. Пізніше міжнародні та національні групи, що спостерігали за виборами, включаючи Конгрес місцевих та регіональних влад Європи (КМРВЄ) доповідали про численні порушення під час виборів мера в Мукачевому. Показовим є той факт, що всі оригінали протоколів з виборчих дільниць зникли з територіальної виборчої комісії в ніч виборів. Однак ці події не завадили ТВК оголосити результати, які суперечили даним спостерігачів.

На цей час ніхто не взяв на себе відповідальності за ці кримінальні події, а правопорушники залишаються на волі. Атмосфера безкарності навколо виборів в Мукачевому не відповідає жодним поняттям демократії. Хоча ОБСЄ/БДПЛ утримується від екстраполяції подій у Мукачевому на оцінки загальної передвиборчої атмосфери, не можна ігнорувати той факт, що безкарний характер виборів у Мукачевому викликає чимале занепокоєння. ОБСЄ/БДПЛ було видано прес-реліз з цього питання (Додаток 2).

Проміжні вибори 31 травня в Одесі було проведено мирним шляхом. Однак місцеві незалежні спостерігачі доповідали про випадки, коли виборці, що мешкають в одному будинку, були одночасно включені до списків виборців на різних виборчих дільницях, а також про зазначення неіснуючих будинків. Опозиційні парламентарі стверджували про відмову виборчих комісій під час проміжних виборів в Одесі надати копії протоколів дільничних комісій спостерігачам від кандидатів. Знов мали місце намагання в останню хвилину виключити кандидата з реєстрації та надзвичайно широка присутність міліції в формі.

Роль міліції на виборчих дільницях була достатньо невизначеною, адже міліція мала повний доступ до “чутливих” аспектів виборчого процесу. Вони робили записи щодо кількості виборців, які взяли участь у голосуванні, та результатів під час підрахунку голосів, і доповідали ці цифри по телефону невідомим співрозмовникам. Така діяльність не відповідає офіційній ролі міліції щодо забезпечення громадського порядку під час виборів.

Вищезгадані події засвідчили, що недоліки, наведені в попередніх звітах ОБСЄ/БДПЛ, продовжують існувати. Вони також підняли питання щодо безпеки міжнародних спостерігачів в Україні, адже доречним було припустити, що правопорушники в Мукачевому знали про присутність співробітників ОБСЄ/БДПЛ та КМРВЄ. Події в Мукачевому та Одесі також підкреслили важливість ролі місцевих позапартійних спостерігачів у забезпеченні прозорості, підзвітності та довіри у виборчому процесі, хоча їх буде виклю-

чено з процесу спостереження, якщо тільки не буде внесено зміни до нещодавньо прийнятих законів.

В. Правові засади

Президент підписав закони про вибори президента та парламентські вибори, а також новий закон України “Про вибори народних депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів.” Крім цього, в парламент було подано проект нового закону про Центральну виборчу комісію. Було прийнято рішення про запровадження пропорційної системи замість змішаної пропорційно-мажоритарної системи для всіх виборах.

Закон про вибори президента суттєво вдосконалений порівняно з попереднім законодавством та є очевидним прогресом в контексті виконання Україною зобов’язань щодо проведення демократичних виборів, як це передбачено Копенгагенським документом 1990 року. У законі було враховано низку рекомендацій ОБСЄ/БДПЛ.

Зазначені вдосконалення включають положення щодо:

- багатопартійного представництва в територіальних та дільничних виборчих комісіях;
- вимоги рівних можливостей усім учасникам виборів та рівність доступу до засобів масової інформації та інших можливостей проведення кампанії;
- сприяння прозорості шляхом надання партіям, кандидатам та міжнародним спостерігачам права доступу до процедури голосування та підрахунку голосів;
- сприяння прозорості шляхом заповнення та надання доступу до протоколів дільничних комісій з результатами голосування.

Питання, що потребують подальшого вирішення:

- невідповідність положенням статті 8 Копенгагенського документу у зв’язку з виключенням місцевих незалежних спостерігачів з виборчого процесу;
- надмірні обмеження прав кандидатів;
- надмірні вимоги щодо грошової застави та підписів кількості виборців для підтримання статусу кандидата;
- обмежені положення про засоби масової інформації, які не відрізняють державні та приватні засоби та містять обмеження щодо свободи слова;

- обмежені положення щодо фінансування кампаній, що створює можливість для зловживань;
- обмеження прав міжнародних спостерігачів.

Крім інших обмежень, кандидат в президенти повинен зібрати близько 100 000 долари США та 500 000 підписів виборців (близько 2 % зареєстрованих виборців) на підтримку своєї кандидатури. Підписи необхідно представити в ЦВК для вибіркової перевірки не пізніше як за 40 днів до дня виборів. Залишається неясним, що відбуватиметься у разі, якщо ЦВК виявить, що достовірних підписів буде менше ніж 500 000.

Проте одночасне запровадження цих суворих заходів, які однаково спрямовані на суттєве обмеження кількості потенційних кандидатів, може обмежити плюралістичну природу виборів. Повернення внесків “невдалим” кандидатам також має обмеження. Після реєстрації Центральною виборчою комісією кандидат може розпочинати офіційну кампанію і може бути виключений з виборчого процесу лише за рішенням Верховного Суду. Це означає, що офіційні кампанії кандидатів можуть тривати різний час в залежності від порядку, в якій їх висування буде схвалено.

Окремої уваги заслуговує виключення в законі місцевих незалежних спостерігачів від громадських організацій. Це суперечить зобов'язанням ОБСЄ (параграф 8 Копенгагенського документу), обмежує прозорість та підриває довіру до виборчого процесу. Крім того, це є дискримінацією прав громадян України порівняно з правами міжнародних спостерігачів. До останнього читання в парламенті законопроекти щодо виборів містили положення, які передбачали участь місцевих незалежних спостерігачів, але в останній момент були виключені більшістю.

19 березня Комітет виборців України (КВУ) – провідна неурядова незалежна організація – зробила заяву, закликаючи Президента накладити вето на закон про вибори президента. 26 березня КВУ зробив подібну заяву після прийняття закону України “Про вибори народних депутатів України.” Жодну з цих заяв не було розглянуто.

Після повернення МОП ОБСЄ/БДПЛ було поінформовано, що група депутатів підготувала проект змін до нового виборчого законодавства, який передбачає відновлення норм щодо залучення до виборчого процесу місцевих незалежних спостерігачів. Хоча це і є схвальним рішенням, уявляється, що проект надає різні права спостерігачам від кандидатів або партій, міжнародним спостерігачам та місцевим незалежним спостерігачам.

Зокрема, право отримувати засвідчені копії протоколів дільничних комісій з результатами виборів стосується тільки спостерігачів від партій або кандидатів. Відмова у праві місцевим незалежним спостерігачам отримувати копії протоколів з результатами голосування значно знизить роль цієї категорії спостерігачів, які більше за інших заінтересовані в процесі як такому. ОБСЄ/БДПЛ переконано, що така дискримінація між різними категоріями спостерігачів не сприяє запровадженню довіри, прозорості та підзвітності у виборчому процесі.

ОБСЄ/БДПЛ проведе аналіз нового закону про вибори президента та згодом опублікує його.

Г. Організація виборів

Виборчі комісії діють на трьох рівнях: Центральна виборча комісія (ЦВК), 225 територіальних виборчих комісії (ТВК) та близько 33 000 дільничних виборчих комісії (ДВК). Положення про утворення ЦВК та більшість її обов'язків та повноважень викладені в окремому законі про ЦВК, який знаходиться на стадії доопрацювання.

Кожен кандидат має право на двох членів в кожній ТВК та ДВК. Метою цього є забезпечення плюралізму та багатопартійного представництва при організації та проведенні виборів і є важливою гарантією відкритості та прозорості. Крім того, забороняється, щоб в одній тій самій комісії один кандидат або політична партія/блок мали водночас своїх представників на посадах голови, заступника голови та секретаря комісії. Однак не існує гарантій для приблизно однорідного територіального розподілу “пропорційної частки посад голови, заступника голови та секретаря” у виборчих комісіях для кожної партії. Це створює можливість для деяких партій встановлювати контроль за адмініструванням виборів в деяких регіонах країни.

Повноваження ТВК або ДВК можуть бути припинені до закінчення їх мандату у разі, якщо комісія, що її призначала, або суд приймає рішення, що комісія порушила закон. Це сприяє нестабільності та створює можливість для порушень. Діяльність виборчої комісії повинна бути припинена тільки у випадках, коли порушення є серйозними, навмисними та/або повторними. Подібним чином, положення про усунення одного члена комісії також уявляється дещо проблематичним. Особлива увага приділяється голові, заступнику голови та секретарю, і залишається неясним чи можливо захистити від усунення ці три посади.

Закон передбачає, що кількість виборців на одній дільниці може бути від 20 до 3 000 осіб. Кількістю 3 000 осіб є дуже великою та покладає зайве органі-

заційні напруження на дільничні виборчі комісії. До того ж, МОП почула занепокоєння щодо дуже повільного прийому виборців на дільницях в день виборів, що, здається, відвернуло від участі деякі групи електорату.

Заступник Голови ЦВК зазначив, що однією з можливостей забезпечити таємність голосування, з огляду на нові прозорі скриньки для голосування, є виготовлення бюлетенів особливого характеру, наприклад, бюлетені з клейовими кінцями. Однак використання таких бюлетенів значно уповільнить процес підрахунку, зокрема на дільницях з великою кількістю виборців.

Закон передбачає, що виборчі дільниці утворюються ТВК за “поданням виконавчих комітетів” органів місцевого самоврядування. Однак у Законі не вписано, чи ці пропозиції є обов’язковими для ЦВК.

Закон встановлює, що міліція може бути присутньою на дільницях під час голосування тільки у разі запрошення після формального рішення комісії з цього питання. Однак закон не містить подібних положень щодо процедури підрахунку голосів. Представник Міністерства внутрішніх справ поінформував МОП, що існують внутрішні правила, які регулюють дії міліції під час виборів. МОП зазначила, що чекає на отримання цих правил якнайскоріше.

Закон визначає, що доставка виборчій документації після завершення роботи ДВК від приміщення ДВК до ТВК повинно здійснюватися в супроводі міліції. Проте закон не встановлює, чи означає “супровід” те, що міліцейський автомобіль супроводжуватиме автомобіль, в якому перевозитимуться виборчі матеріали, або те, що представник міліції буде знаходитись в тому автомобілі, що використовуватиметься для транспортування пакетів із запакованими бюлетенями.

Для реформування системи *прописки* (колишня радянська система реєстрації, яка жорстко обмежувала свободу громадян щодо вибору місця проживання) було зроблено ще один крок вперед з прийняттям закону “Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні” в січні 2004 року. Це призвело до переходу від адміністративної/авторизованої системи до системи повідомлення про реєстрацію громадян.

В Україні не має єдиного реєстру виборців: списки виборців, включаючи адміністративні територіальні утворення, повинні складати виконавчі органи місцевого самоврядування. Отже, поки не встановлено механізму для запобігання багаторазовій реєстрації. Існують твердження про велику кількість прізвищ померлих осіб, які все ще зазначені в списках. Крім цього, є певні занепокоєння з приводу можливих порушень, пов’язаних з виборцями, які знаходяться за кордоном, кількість яких за деякими підрахунками дорів-

нює 7 млн. осіб, чії прізвища внесені до списків виборців. Законопроекти про державний реєстр виборців та про реєстр фізичних осіб були подані до парламенту. Не очікується, що відповідне законодавство про реєстрацію громадян та реєстрацію виборців набуде чинності до президентських виборів.

Г. Засоби масової інформації

Під час нещодавнього візиту в Україну Представник ОБСЄ з питань свободи засобів масової інформації дійшов висновку, що “в цілому, в Україні існує плюралізм у відношенні до засобів масової інформації”. Він також додав, що загальні правові рамки вважаються “задовільними незалежними експертами як всередині, так і за межами країни”. Натомість, продовжив він, “деякі останні події спричиняють занепокоєння та ставлять питання щодо повної незалежності влади або, принаймні, її готовності зробити все можливе для забезпечення рівних можливостей для кожного здійснювати право на вільне вираження своїх поглядів”. Представник ОБСЄ з питань свободи засобів масової інформації відзначив монополізацію телемовлення, домінування урядової думки щодо радіохвиль, однорідність висвітлення публічних питань (темники), неплюралістичне ліцензування частот, припинення мовлення західних радіостанцій, відомих у всьому світу за об’єктивність та неупередженість у висвітленні інформації, а також незавершений процес у справі про вбивство журналіста Гонгадзе.

Українська влада відповіла низкою документів, зокрема заявою української делегації в ОБСЄ на 510-му спеціальному засіданні Постійної Ради, яка містить відповіді на усі вищезгадані питання. В цілому, українська влада заперечувала або відхиляла ці питання.

Під час візиту до Києва програма перебування МОП дала можливість зустрітися тільки з представниками двох телеканалів – державного ТБ УТ-1 та приватного ICTV. Майбутня МСВ проведе моніторинг засобів масової інформації для оцінки висвітлення в них виборчої кампанії, а також загального застосування законодавства в сфері засобів масової інформації в Україні.

ICTV, третій, як повідомляють, за впливом телеканал в Україні, залишив враження професіоналізму та ефективності. Його представник зазначив, що законодавство сприяє роботі команди, що вони вдруге висвітлюватимуть виборчу кампанію, і канал намагатиметься показати те, що є *важливим* для людей. Однак він зазначив, що канал дозволить *відповідальну* свободу слова, що звучить дещо умовно. Він також відзначив, що в Україні існують неурядові агентства, включаючи ті засоби масової інформації, які можуть погодитися на спільні правила під час виборчої кампанії.

МОП була вражена ефективністю ICTV. На прохання показати запис вечірніх новин 19 та 20 квітня (дні після виборів у Мукачевому) представнику ICTV знадобилося лише п'ять хвилин, щоб знайти плівки та налаштувати обладнання. Висвітлення подій у Мукачевому включало різні точки зору та надавало глядачам релевантну інформацію.

Під час зустрічі з вищим керівним складом державного телеканалу УТ-1, персонал якого складає близько 2000 осіб, МОП дізналася, що їх робота матиме ключову важливість під час виборів. Керівництво каналу повідомило, що вони не бачать технічних перешкод для застосування норм закону, однак скаржилися на політичне втручання з усіх боків. Вони також скаржилися на те, що, хоча існує мораторій на аудит телекомпаній, в їх компанії він постійно здійснюється. Вони зазначили, що УТ-1 має мовлення на 93% території України, а 7% залишаються на півночі країни, де населення може дивитися білоруське телебачення.

Керівництво УТ-1 порушило питання про те, що політичні дебати згідно з законом про вибори президента можливі тільки у разі другого туру. Однак бачення МОП полягає в тому, що єдиною передумовою щодо проведення дебатів є їх обмеження двома учасниками, тому дебати в першому турі також можливі між різними парами кандидатів.

За повідомленнями деяких співрозмовників, на цей день в Україні є два медіаконгломерати, які включають основні телеканали. Одним з цих холдингів частково володіє пан Пінчук, зять Президента України, що включає ICTV, СТБ і Новий канал. Другий, що можливо знаходиться під впливом пана Медведчука (Глави Адміністрації Президента України), включає УТ-1, 1 + 1 та Інтер.

Д. Міжнародні спостерігачі

Більшість співрозмовників МОП вітала присутність Місії спостереження за виборами ОБСЄ/БДПЛ під час президентських виборів 31 жовтня 2004 року, а деякі з них наголошували на необхідності надзвичайно високої кількості міжнародних спостерігачів. МОП отримала інформацію, що Парламентська асамблея ОБСЄ, Європейський Парламент, ПАРЄ та Парламентська асамблея НАТО також розглядають питання направлення спостерігачів за виборами. У прес-релізі від 31 травня Парламентська асамблея НАТО закликала владу сприяти якнайширшій участі міжнародних спостерігачів.

Очікується, що діючий Голова ОБСЄ призначить Голову делегації ПА ОБСЄ спеціальним координатором для проведення короткотермінової місії

ОБСЄ зі спостереження за виборами, а зазначені парламентські інституції тісно координуватимуть свою діяльність з МСВ в рамках Міжнародної місії спостереження, як це було в минулому.

Заслуговують на схвалення діяльність ЦВК щодо ефективного та вчасного здійснення акредитації персоналу ОБСЄ/БДПЛ, який був присутній під час виборів мера в Мукачевому та додаткових виборів в Одесі. Органи державної влади призначили міжурядову робочу групу для сприяння діяльності міжнародних спостерігачів.

Е. Місцеві спостерігачі

На жаль, нове виборче законодавство виключило місцевих незалежних спостерігачів з виборчого процесу на непереконливих підставах уникнення натовпу на дільницях та в інших приміщеннях, що використовуватимуться органами, відповідальними за організацію та проведення виборів. Тому, законодавство обмежило значну частину українських громадян, які можуть висловити бажання спостерігати за виборами з нейтральної позиції, а не з позиції партії або кандидата.

Єдина можливість високого ступеню участі незалежних спостерігачів на дільницях залишається за незалежними неурядовими організаціями спостерігачів, які представляють громадянське суспільство в Україні. Існують добре організовані та компетентні громадянські групи, які доклали багато зусиль до спостереження за виборами в минулі роки. Попереднє виборче законодавство дозволяло місцевим незалежним спостерігачам брати участь у спостереженні в якості журналістів, хоча це обмежувало доступ таких спостерігачів до отримання протоколів з результатами виборів на усіх рівнях.

ОБСЄ/БДПЛ кілька разів висловлювалось з приводу важливості присутності місцевих позапартійних спостерігачів відповідно до параграфу 8 Копенгагенського документу з метою підвищення прозорості, підзвітності та довіри на всіх стадіях виборчого процесу.

IV. ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

МОП рекомендує утворити Місію спостереження за виборами (МСВ) за 10 тижнів до дня виборів для спостереження за майбутніми виборами президента в Україні. Крім основної групи експертів місія повинна включати 50 довготермінових спостерігачів (25 груп з двох спостерігачів в 6 регіонах України на початку вересня). З огляду на можливі маніпуляції в день виборів та неоднозначну громадську думку відправлення 600 короткотермінових спостерігачів для спостереження за виборчими процедурами в день виборів

також вважається необхідною на даний момент. Подібні домовленості слід передбачити у разі проведення другого туру. Декілька спостерігачів повинні залишитись в країні до проголошення офіційних результатів відповідно до правових вимог, включаючи остаточні рішення суду щодо можливих оскаржень результатів виборів.

ДОДАТОК 1

ПРОГРАМА візиту в Україну Місії ОБСЄ/БДПЛ з оцінки потреб (Київ, 9-12 червня 2004 року)

9 червня, середа

- 16.00 Зустріч з в.о. Начальника Департаменту Євроатлантичного співробітництва Міністерства закордонних справ України В.НІКІТЮКОМ (МЗС України)
- 17.00 Зустріч з Координатором проектів ОБСЄ в Україні, Послом Д.НІКОЛАСОМ (офіс Координатора проектів ОБСЄ в Україні)

10 червня, четвер

- 10.00 Зустріч з Першим заступником начальника Департаменту громадського порядку Міністерства внутрішніх справ України М.ЄФІМЕНКОМ (МЗС України)
- 11.30 Зустріч з Головним редактором випуску новин телеканалу ICTV О.СЕМІРЯДЧЕНКОМ
- 14.00 Зустріч з Президентом телеканалу УТ-1 О.САВЕНКОМ
- 15.30 Зустріч з представниками українських неурядових організацій

11 червня, п'ятниця

- 9.45 Зустріч з заступником Голови Центральної виборчої комісії Я.ДАВИДОВИЧЕМ

- 11.00 Зустріч з уповноваженими представниками депутатських фракцій та груп
- 14.30 Зустріч з керівником Департаменту внутрішньої політики О.РАФАЛЬСЬКИМ, Першим заступником керівника правового департаменту В.ОЛЕЩЕНКОМ та заступником керівника Департаменту зовнішньої політики Я.ПЕРЕБИЙНИСОМ (Адміністрація Президента України)
- 16.00 Зустріч з представниками дипломатичного корпусу

12 червня, субота

- 9.30 Зустріч з заступником начальника Департаменту Євроатлантичного співробітництва, начальником Відділу ОБСЄ МЗС України О.Самарським

ДОДАТОК 2

ОРГАНІЗАЦІЯ З БЕЗПЕКИ ТА СПІВРОБІТНИЦТВА В ЄВРОПІ

Бюро з демократичних інститутів та прав людини

Для інформації – неофіційний документ

ОБСЄ/БДПЛ стурбовано з приводу нападів на виборчу дільницю під час виборів мера в Мукачевому

Варшава, 20 квітня 2004 року - Бюро з демократичних інститутів та прав людини ОБСЄ висловило свою стурбованість з приводу заворушень, які мали місце під час виборів мера Мукачевого в неділю.

Хоча ОБСЄ/БДПЛ не надсилала місію спостереження два члени виборчого відділу БДПЛ були присутні в день голосування, що було частиною прагнення більш щільно стежити за виборчим процесом в Україні до президентських виборів, які відбудуться у цьому році.

"Глибоке занепокоєння викликає напад на виборчу дільницю в Мукачевому нествановленими особами наприкінці підрахунку голосів, яка сталася в присутності представників ОБСЄ", – зазначив Джеральд Мітчелл, керівник відділу з виборчих питань Бюро з демократичних інститутів та прав людини ОБСЄ (БДПЛ/ОБСЄ).

"Ця брутальна спроба зірвати виборчі процедури є нападом на основи демократичного процесу", – додав він.

"Вона поставила під загрозу право близько 1 600 громадян України здійснити свій громадський обов'язок належним чином на відповідній виборчій дільниці. Усі зловмисники, які брали участь у цьому та інших нападах, повинні бути негайно притягнені до відповідальності".

У день виборів представники БДПЛ/ОБСЄ стали свідками залякувань, включаючи незвично велику присутність міліції та нествановлених осіб, які вештались навколо виборчих дільниць та всередині. Вони також були стурбовані фізичним насиллям проти місцевого спостерігача з боку нествановлених осіб, без втручання міліції, що стало причиною його госпіталізації.

Крім того, під загрозу могла бути поставлена таємність голосування на деяких виборчих дільницях під час виборів мера у неділю.

Усі ці порушення підкреслюють значення, якого БДПЛ/ОБСЄ надає присутності місцевих позапартійних спостерігачів з метою підвищення прозорості, підзвітності та довіри на всіх стадіях виборчого процесу. Крім того, нове виборче законодавство не допускає цих осіб до спостереження, тим самим дискримінуючи права громадян України порівняно з правами міжнародних спостерігачів.

БДПЛ/ОБСЄ продовжуватиме стежити за розвитком виборчих подій в Україні напередодні президентських виборів 31 жовтня.